

Književnost

1.razred

Pripremila: Marta Lončarević, prof.

ROĐENJE UMJETNOSTI

“PRAČOVJEK JE PRESTAO BITI MAJMUN U ALTAMIRSKOJ SPILJI, ZAUSTAVIVŠI VRIJEME NA STIJENI KADA JE PRVI PUT OTISNUO SVOJU, OD LJUDSKE KRVI JOŠ MASNU RUKU, O KAMEN SVOG VJERSKOG ZAKLONA”.

VRSTE UMJETNOSTI

- UMJETNOST = stvaralačka djelatnost
Djela koja proizlaze iz umjetnosti služe kao IZVOR spoznaje i zadovoljstva.

Zašto čovjeku treba umjetnost?

Jedan od mogućih odgovora: Kako bi zadovoljio svoju duhovnu potrebu za ljepotom i da bi preko te ljepote osjetio unutarnje ispunjenje i došao do nove spoznaje.

VRSTE UMJETNOSTI

- KNJIŽEVNOST (IZRAŽAJNO SREDSTVO JE RIJEČ)
- PLES
- FILM
- UMJETNIČKA FOTOGRAFIJA
- SLIKARSTVO
- KIPARSTVO
- ARHITEKTURA
- GLAZBA
- GLUMA

ZAŠTO POSTOJI KNJIŽEVNOST

FUNKCIJE KNJIŽEVNOSTI

IZRAŽAVANJE SVOGA UNUTARNJEGA SVIJETA
SPOZNAVANJE ČOVJEKA, ŽIVOTA, DRUŠTVA...
VREDNOVANJE POJAVA U LJUDSKOM DRUŠTVU
ZABAVA- KNJIŽEVNOUMJETNIČKO DJELO NASTOJI ZABAVITI
ČITATELJA

ESTETSKA FUNKCIJA KNJIŽEVNOSTI: podrazumijeva ljepotu, filozofiju.

Znanost o književnosti

Pojmovi:

Književnost = cjelokupna tiskana beletristika svijeta

Recipijent = primatelj nekog književnog djela, čitatelja ili slušatelja.

Jezik/riječ = njime je oblikovan svijet književnog djela.

Pjesnički jezik ima ekspresivnu, komunikaciju i umjetničku funkciju.

Teorija književnosti bavi se razvojem književnih smjerova, književnim oblicima, funkcijom književnog djela.

LIRIKA

ZNAČAJKE LIRIKE

- Iznosi osjećaje
- Subjektivna je
- Zasniva se na ritmu
- Jezični izraz je sažet
- Uglavnom je pisana u stihovima
- Versifikacija se bavi prozodijom i metrom, asonancijom i oblicima stiha, prozodijom i metrom

LIRSKE PJESME PREMA TRADICIJI

DITIRAMB

ELEGIJA

HIMNA

ODA

EPITAF

EPIGRAM

(nađite primjer za svaku od ovih vrsta lirskih pjesama)

LIRIKA

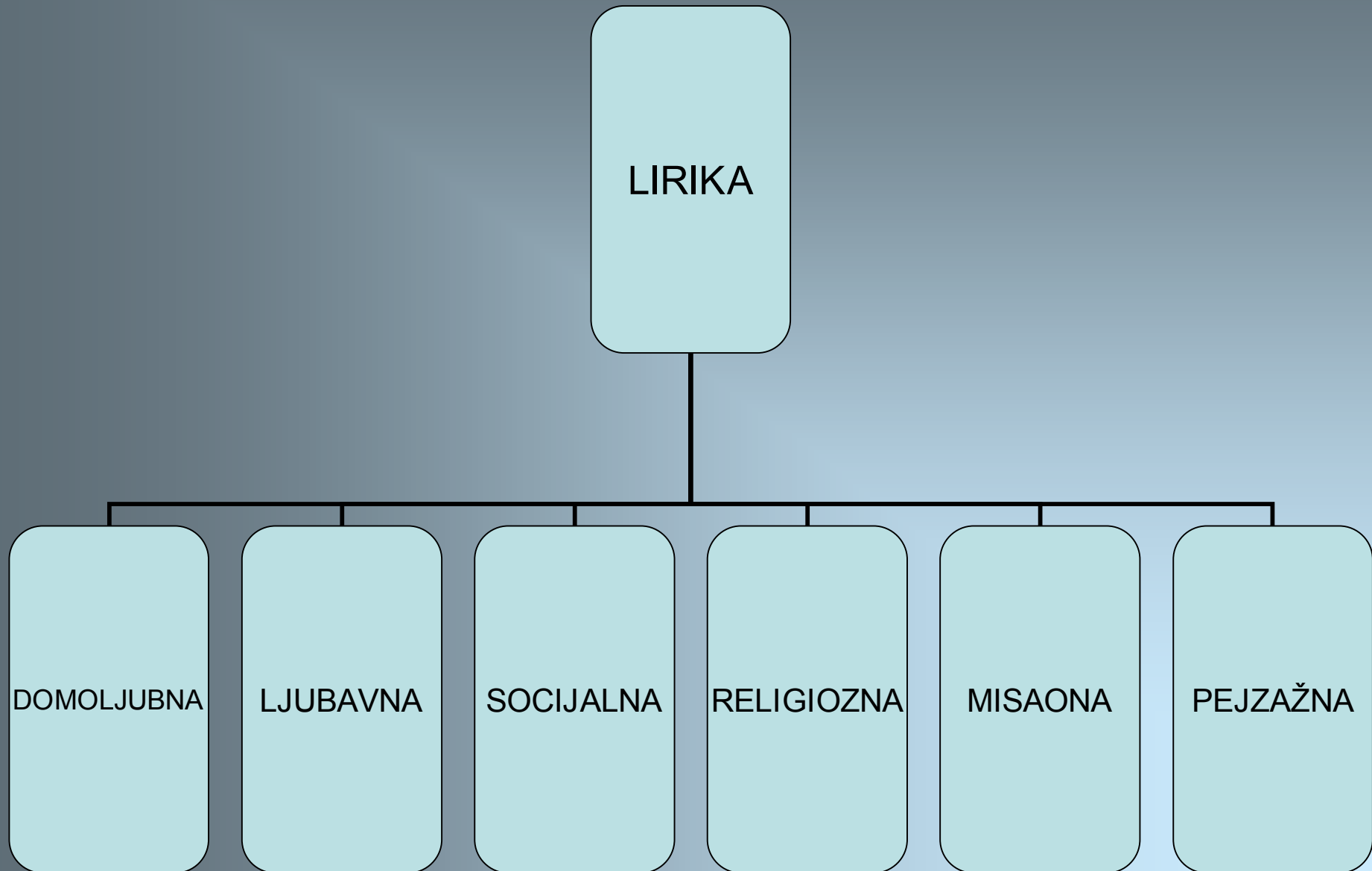
- Književna vrsta koju obilježava prevladavanje osjećaja, misli, pjesničkih figura, slikovnost, ritam
- Uglavnom je riječ o kratkim formama izraženim stihom.
Pjesnik piše lirsku pjesmu o nečemu što je zaokupilo njegovu pažnju, imaginaciju.

*Gledan van, ludilo je dan
Al' to je normalno skroz jer je kolovoz
I smokve cide med, u čaši topi se led
Tako brzo to ne moš više pit, (Brad)
Manistra od jučer i salata k tome
Od kapule i pome, zatim kava, dabome
Po' ekipe je već na štekatu,
Na makijatu, di oni i ja tu*

*Veliki pauk gmiže mi po vratu
Gadno mi ga taknit ima dlaka
I tlaka mi se maknit zbog tlaka u zraku
Sunce pretvara mozak mi u žvaku
Pa san se zavalija, totalno pasivan
Slušam Marleya i Attack koji je masivan
(pod maju ti se zavuka!)
Ma neka pauka stari
Ništa mi neće ovi dan pokvarit'
TBF, Alles Gut*

TEMATSKA PODJELA LIRIKE

**LIRSKE
VRSTE PREMA
OBLIKU**

**PJESMA
U PROZI**

SONET

**SLOBODAN
STIH**

**PETRARKIN ILI
TALIJANSKI SONET**

**ELIZABETINSKI
ILI SHAKESPEAREOV
SONET**

**LIRSKE VRSTE
PREMA TRADICIJI**

```
graph TD; A[LIRSKE VRSTE PREMA TRADICIJI] --- B[DITIRAMB pjesma u kojoj se slave priroda i život]; A --- C[ELEGIJA]; A --- D[HIMNA]; A --- E[ODA]; A --- F[EPITAF]; A --- G[EPIGRAM];
```

DITIRAMB
pjesma u kojoj
se slave priroda
i život

ELEGIJA

HIMNA

ODA

EPITAF

EPIGRAM

Što znači interpretirati (tumačiti) lirsku pjesmu

Jesenje veče

Olovne i teške snove snivaju
Oblaci nad tamnim gorskim stranama;
Monotone sjene rijekom plivaju,
Žutom rijekom među golim granama.

Iza mokrih njiva magle skrivaju
Kućice i toranj; sunce u ranama
Mre i motri kako mrke bivaju
Vrbe, crneći se crnim vranama.

Sve je mračno, hladno; u prvom sutonu
Tek se slute ceste, dok ne utonu
U daljine slijepe ljudskih nemira.

Samo gordi jablan lisjem suhijem
Šapće o životu mrakom gluhijem,
Kao da je samac usred svemira.

A. G. Matoš

INTERPRETACIJA

- Utvrđujemo smisao djela u cijelosti te ulogu pojedinih dijelova u cjelini djela.

POLAZIŠTE ZA INTERPRETACIJU: **raspoloženje koje u tebi izaziva pjesma.**

Ne istražujemo što je pjesnik htio reći (to nitko, osim njega, ne može znati); istražujemo što je on tebi određenom pjesmom rekao.

Prema **temi** (ONO O ČEMU PJESMA GOVORI) i **dominantnim motivima** (NAJMANJE TEMATSKE JEDINICE) u pjesmi, određujemo vrstu lirske pjesme.

Interpretacijom treba obuhvatiti i **ritam** (IZMJENJIVANJE NAGLASAKA, PAUZE, IDTIH GLASOVA, ISTIH RIJEČI-MOŽE BITI SPOR, BRZ, UJEDNAČEN, JEDNOLIČAN...) te **jezično-stilska obilježja** (VRSTA STIHA, STROFE, RIME, UPORABA ODREĐENIH LEKSEMA I STILSKIH IZRAŽAJNIH SREDSTAVA).

Volio sam je
kao travu
i kao jasenje,
ko trstiku i kanarinca,
ko uspavanku
i majčino buđenje.
Zaljubio sam se u nju,
u malu djevojku,
u njezine prste nemoćne
u struk kostelje moje
zelene.

Volio sam je,
vodu divljeg jezera,
dijete u pvoju,
vitku i brzu
jegulju.
Nju, u čijim se kosama
migoljila magla,
nju, čiji je vrat
skladni snop žita,
čiji je hod
šetnja paprati.

Nazivao sam je
vidrom i lasicom,
rijekom i pašnjakom,
srnom
i janjetom.
Jer se svlačila kao zora,
jer se podavala kao s vijeća
i otimala
kao živica.

Volio sam je kao ženu,
ko dijete,
ko brata,
volio sam je kao mir
i kao povratak;
nju, vodu divljeg jezera,
dijete u pvoju,
vitku i brzu
jegulju.

Zaljubljen u ljubav, Josip Pupačić

ZADATAK: interpretiraj lirsku pjesmu slu žeci se sljedećim smjernicama:

- Odredi temu
- Izdvoji motive kojima je izražena tema
- Uoči osobitosti pjesničkog jezika (stilske figure: **glasovne figure**-asonancija, aliteracija, onomatopeja, aliteracija, epifora, anadiploza; **figure riječi** – metafora, metoni mija, personifikacija, epitet, alegorija, simbol; **figure misli** – poredba, antiteza, hiperbola, litota, gradacija, ironija, oksimoron...; odabir riječi, ritam)
- Uoči oblik pjesme (strofe, stihovi, rima)
- Pokušaj ustanoviti vezu između oblika i sadržaja pjesme

Nikola Šop: GDJE BIH VODIO ISUSA

Isuse blagi, u doba kasnih sati,
Kad još bdiu siromasi tvoji,
Skromnom krojaču odvest ću te da ti
Jedno obično odijelo skroji.

I obućaru malom, koji svu noć kuje
Oštre čavle u teški potplat.
Dok tvornice cipela žučno bruje,
Milijun pari skuju za jedan sat.

Zatim čovjeku, koji šešire pravi
Sa spuštenim obodom da kriju bol.
Jedan će da se nakrivi i na tvojoj glavi
Prostran da u se primi i tvoj aureol.

Onda ćemo poći u krčmu kraj grada
Koja liči na stari, nasukani brod.
Gdje braća za stolom od silnog jada
Bacaju čaše i šešire na pod.

Prvi krik pijetla bit će britka strijela
Od koje će ti srce da krvvari.
Drugi krik pijetla bit će mrak u dnu čela.
Prepoznat nećeš ni ljude ni stvari.

A trećim krikom kad se pijetli jave,
O Isuse, zateturat ćeš od bola.
Tvoj šešir će pasti s glave.
Šešir i aureola.

EPIKA

PODJELA EPIKE

POEZIJA

PROZA

LIRSKO-EPske VRSTE

Balada
Romanca
poema

EPske Pjesništvo

Ep
Epopaja
Epska pjesma

JEDNOSTAVNI EPski OBLICI

Mit
Legenda
Bajka
Basna
Vic...

SLOŽENI EPski OBLICI

Priča
Novela
Pripovijetka
Roman

OSNOVNI POJMOVI

TEMA – ono o čemu djelo govori

FABULA- kronološki slijed događaja

SIŽE – slijed događaja kako su se događali u književnom djelu

LIKOVİ – nositelji fabule

PRIPOVIJEDANJE (NARACIJA) – nizanje događaja

RETARDACIJA – usporavanje radnje

DIGRESIJA – udaljavanje pripovjedača od glavnog fabularnog tijeka

EPIZODE – sporedne radnje koje prekidaju glavnu radnju, veće udaljavanje od glavnog fab. tijeka

- Nastala je od grčke riječi *epos*, što znači pjesma ili pjesnička pripovijest. Ona obuhvaća svu pripovjednu književnost u stihu i prozi. Vrste su: epske pjesme, epovi, romance, balade, poeme, novele, romani, bajke, legende, basne, crtice, memoari i životopisi.

Analizirati epsko djelo zna či:

- Odrediti **vrstu** epskog djela
- **Temu**: jedinstveno značenje djela, ono o čemu djelo govori
- **Motiv**: najmanje tematske jedinice
- **Motivacija**: Poticaj zbog kojih likovi čine baš to što čine
- **Kompoziciju**: način na koji je knjiž. djelo složeno od nekih dijelova
- **Fabulu**: kronološki slijed događaja
- **Tipove (karaktere)**: uobičajen skup osobina (škrtac, junak, hvalisavac, glupan, detektiv, lukavac...)
- **Likove**: nositelji određenih prepoznatljivih fizičkih i psihičkih osobina
- **Karakterizaciju**: opis psihičkih osobina likova; socijalnih osobina, moralna načela likova (proizlaze iz postupanja lika u djelu), govor likova (često označava kraj iz kojega lik dolazi, socijalno podrijetlo) vanjski opis lika, ...
- **Ideju** djela
- **Jezik i stil**

HOMER, Ilijada

- Na početku europske književnosti bio je Homer; slijepi pjesnik koji je postavio temelje epske književnosti.
- Homersko pitanje: je li Homer uopće postojao ili je riječ o više različitih pjesnika (postavlja se u 18.st.)
- **EP** – opširnije djelo u stihovima pripovjednog karaktera
- **EPOPEJA (nacionalna)** – ako se u epu prikazuju djela nekog junaka koji se stavlja u službu svog naroda
- **EPSKA PJESMA** – kraće djelo u stihovima
- **ILIJADA | ODISEJA su grčki epovi iz 8.st. pr.n.e.**
- **Ilijada** govori o posljednjim danima 10-godišnjeg Trojanskog rata

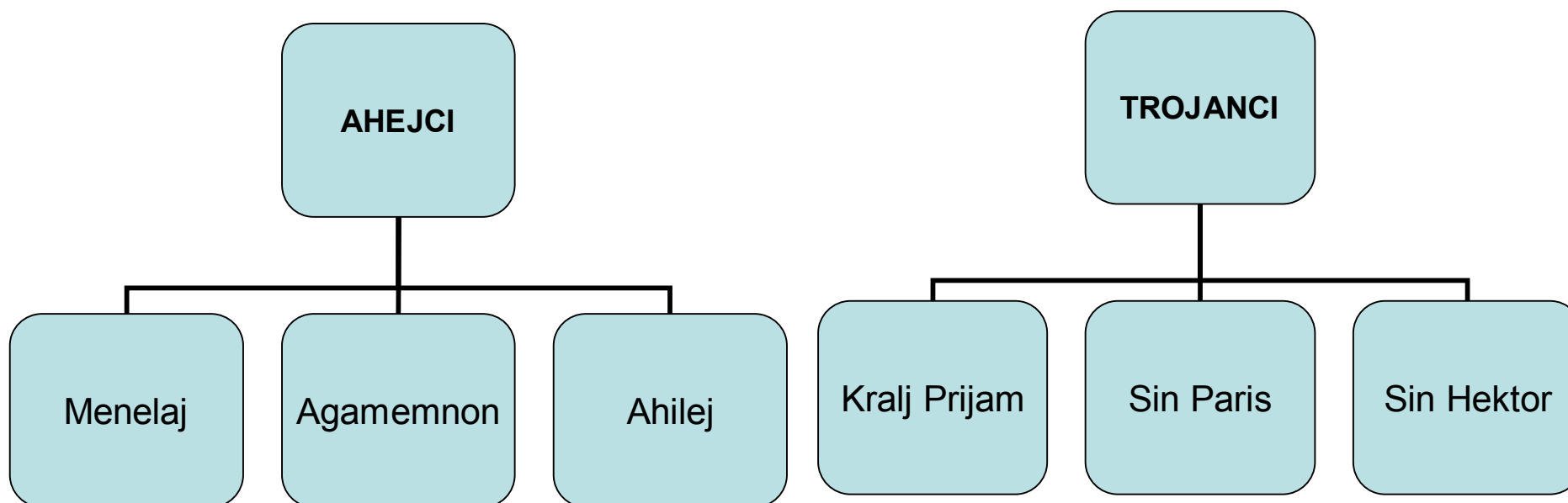

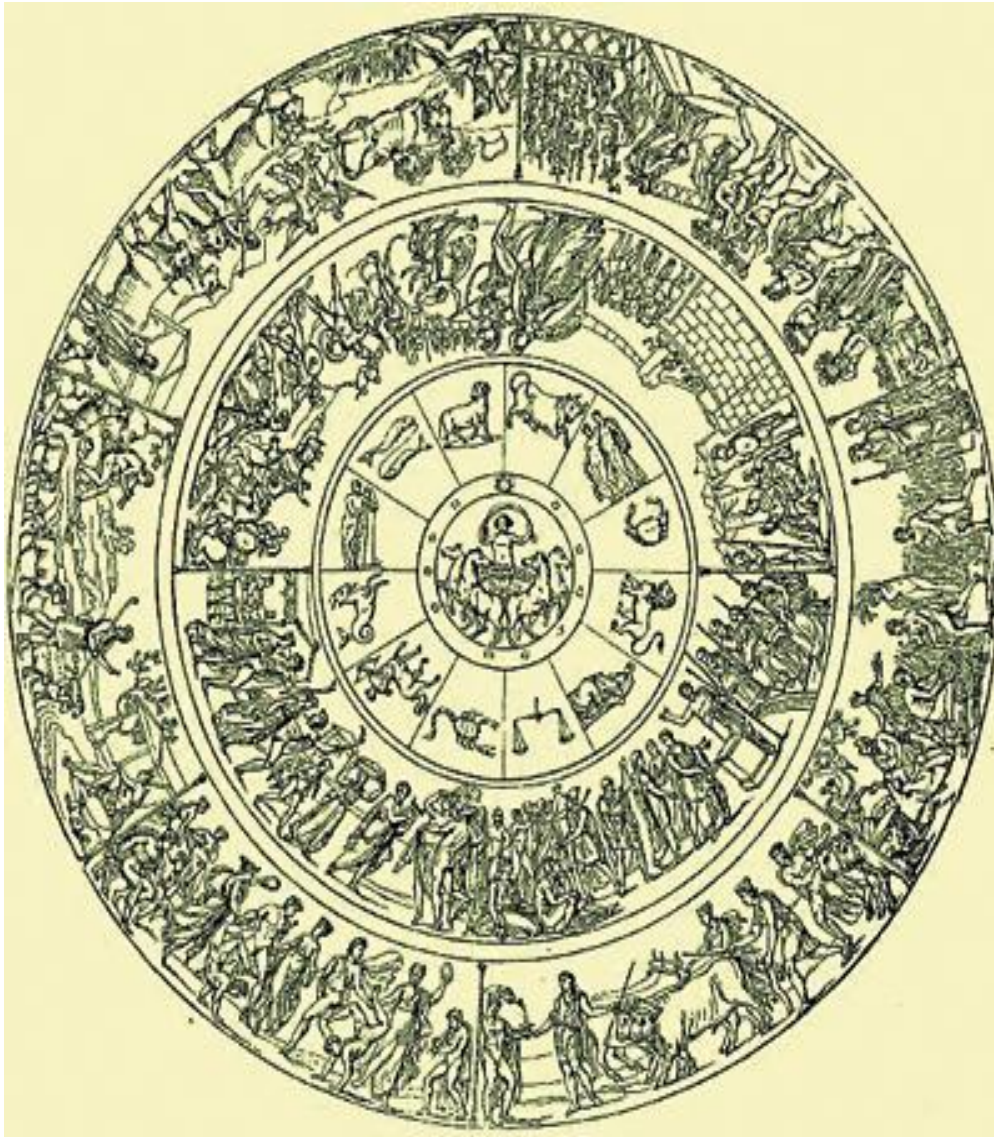
SUKOB U "ILIJADI":

Događa se između Ahejaca i Trojanaca.

Povod ratu:

lijepu Helenu, ženu ahejskog kralja Menelaja, otima trojanski kraljević Paris. To je povod sukobu Ahejaca i Trojanaca.

STILSKE ZNAČAJKE EPA

In medias res (lat. u središte zbivanja):
pisac nas izravno uključuje u samo
središte događaja.

Invokacija – zazivanje bogova i muza u
pomoć pri pisanju epa.

Ustaljeni epiteti – neki se epiteti stalno
ponavljaju uz određene imenice
(npr. Bjeloručka Hera, daljnometni
streljač Apolon).

Perifraze – stilske figure koje se sastoje
u tome da se neki obični pojam
izražava širim, opisnim izričajem,
npr. Perifraza za Apolona jest
Zeusov i Letin sin.

STIH ILIJADE i ODISEJE

HEKSAMETAR. Temelji se na izmjeni
dugih i kratkih slogova.

Sastoji se od 6 stopa (mjera), pet daktila
i jednog troheja

NOVELA

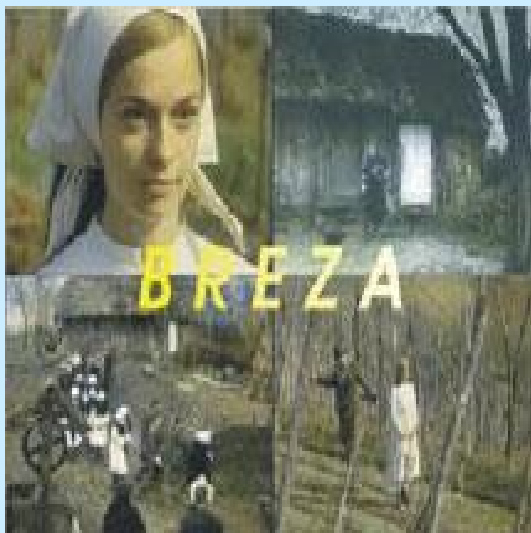
- G. Boccaccio je tvorac nove književne vrste – novele (novus=nov), u 14.st.
- Novela je prozna vrsta, kraća od pripovijetke, s manjim brojem likova, kraćeg vremenskog trajanja i užeg mjesta radnje.
- U noveli se opisuje jedan događaj
- Neke od novela: Gost (V. Kaleb), Krađa (M. Jergović);
- Kao i u ostalim proznim vrstama, i u noveli određujemo kompoziciju, temu, motive, fabulu, karakterizaciju likova, jezik i stil pisanja novele (= interpretacija novele).

Un temps de charles roy de sicile. ou temps du quel les francois furent gettes et bouterz hors de sicile. En la cite de paleme demouroit unz nien toien florentin appelle leonard. Il homie tres riche avoit une seule fille tres belle et habile a manier. En cellun temps pierre roy de aragon et seign de sicile faisoit a paleme une moult belle et grande feste a ses barons. Cellun

jour le roy pierre a la maniere de castel loigne vouloit. Si adunt q la fille du dict leonard appelle eulle vit dune fenestre ou elle estoit avec aultres femmes le roy courant et vouloit de bug plancon a racher. le roy plaisir tant a la fille que de lors elle qui souvant le regardoit ne pensoit a aultre chose fors que a son grant et hault amant. Une chose mit empeschoit l'esperance de la fille quant elle cōsideroit la basse con

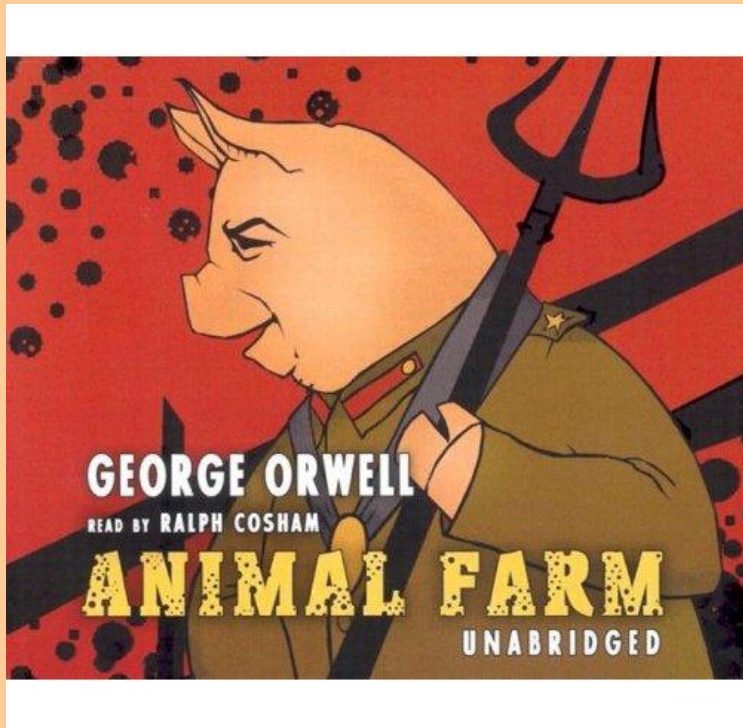
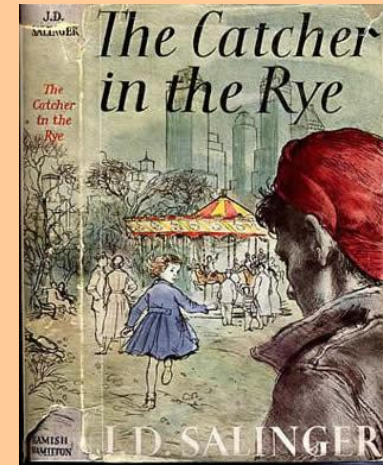
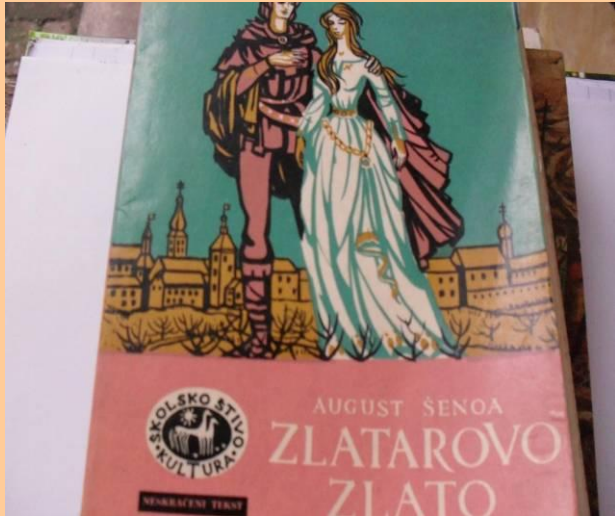

ZADACI UZ ČITANJE:

PRIPOVIJETKA – prozna vrsta duža od novele, a kraća od romana

- Pripremite umnu mapu. U središte napišite naslov djela pa izdvajajte grančice na koje ćete upisivati ono što vas tijekom čitanja intrigira te povežite svoje asocijacije. Za likovno rješenje poslužit će vam naslov djela.
- Razdvojite sadržajnu analizu i strukturu teksta (izraz). Sadržajna analiza mora sadržavati temu, fabularne tokove, glavna lica, karakterizaciju, mjesto i vrijeme radnje, poruku. Strukturalna analiza mora sadržavati kompoziciju fabule, pripovjedne postupke, jezik i stil.
- Kontrast – što je sve u suprotnosti (likovi i njihovi postupci, sredina, svjetonazor)? Obrazložite.
- Kompozicija novele – dva dijela: 1. Jančin život i njena smrt , 2. Marko u svatovima
Jezik i stil – kajkavski dijalekt (govorno oblikovanje likova), humor (ironija, crni humor). Navedite primjere.
- Ova je novela samo naoko smiješna (**humor atmosfere=vedra atmosfera oko konkretnih zbivanja čime situacija postaje humanija**).
Ona se zapravo bavi žrtvama. Tko su najveće žrtve u ovom djelu? što vi mislite o problemu „braka iz koristi“? Što mislite koliki utjecaj ima sredina/društvo na ponašanje pojedinca?
- Prema Kolarovim pripovijetkama *Breza* i *Ženidba Imre Futača*, Ante Babaja snimio je film 1967. godine. Odabrane dijelove možete pogledati na You Tubu, a o filmu možete više saznati na Film.hr, te na Internet Movie Databaseu (tražite pod nazivom The Birch Tree).

ROMAN

VRSTE ROMANA

ROMAN

PREMA TEMI:

ljubavni, povijesni, SF,
psihološki, pustolovni,...

PREMA TONU:

satirični, humoristični,
sentimentalni

PREMA TEMELJNIM FABULARNIM ELEMENTIMA:

roman karaktera;
roman prostora;
roman zbivanja(krimi,
SF roman, povijesni, viteški);
roman vremena

ODNOS TRADICIONALNOG I MODERNOG ROMANA

TRADICIONALNI ROMAN:

- Javlja se u 19.st.
- u prvom planu je fabula
- Likovi su socijalno-psihološki okarakterizirani
- Priповјedač je u 3. licu, sveznajući priповјedač

Primjer: svi romani H. de Balzaca
svi romani A. Šenoa ...

MODERNI ROMAN:

- Javlja se u 20. st.
- Fabula nije u prvom planu
- Naglasak je na liku, odnosno na psihološkoj karakterizaciji
- Priповјedač je u 1. licu, nepouzdana priповјedač

Primjer: J. D. Salinger. Lovac u
žitu
G. Orwell, Životinjska
farma ...

DRAMA

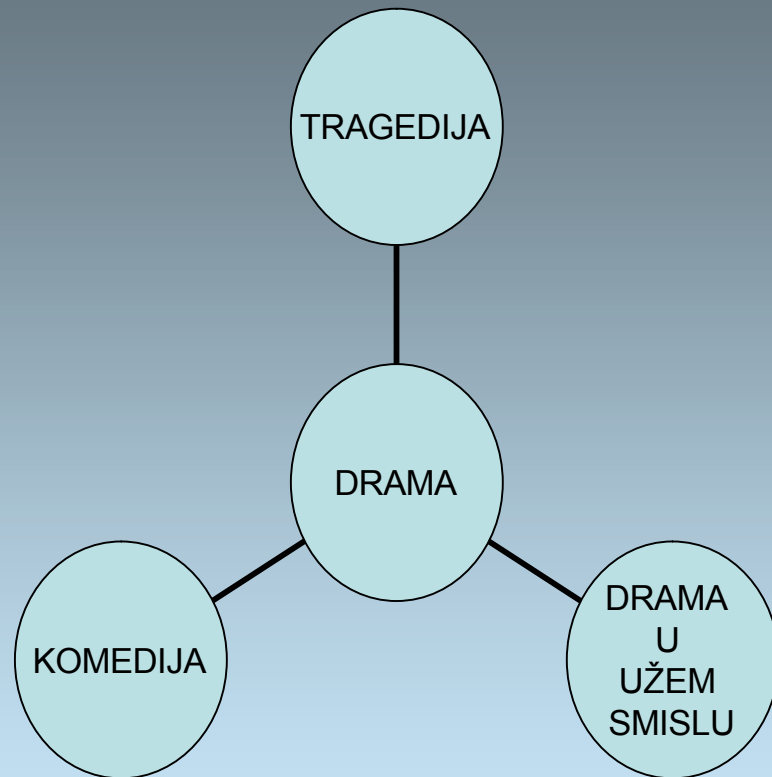
DRAMA

= radnja

Naziv za **književni rod** (tragedija, komedija, drama u užem smislu)

Naziv za **književnoumjetničko djelo**: pisano u obliku dijaloga i namijenjeno prikazivanju na pozornici; podijeljena je na činove; na početku drame popis je dramskih lica; u didaskalijama (tekst u zagradama) pisac daje upute glumcima i redatelju.

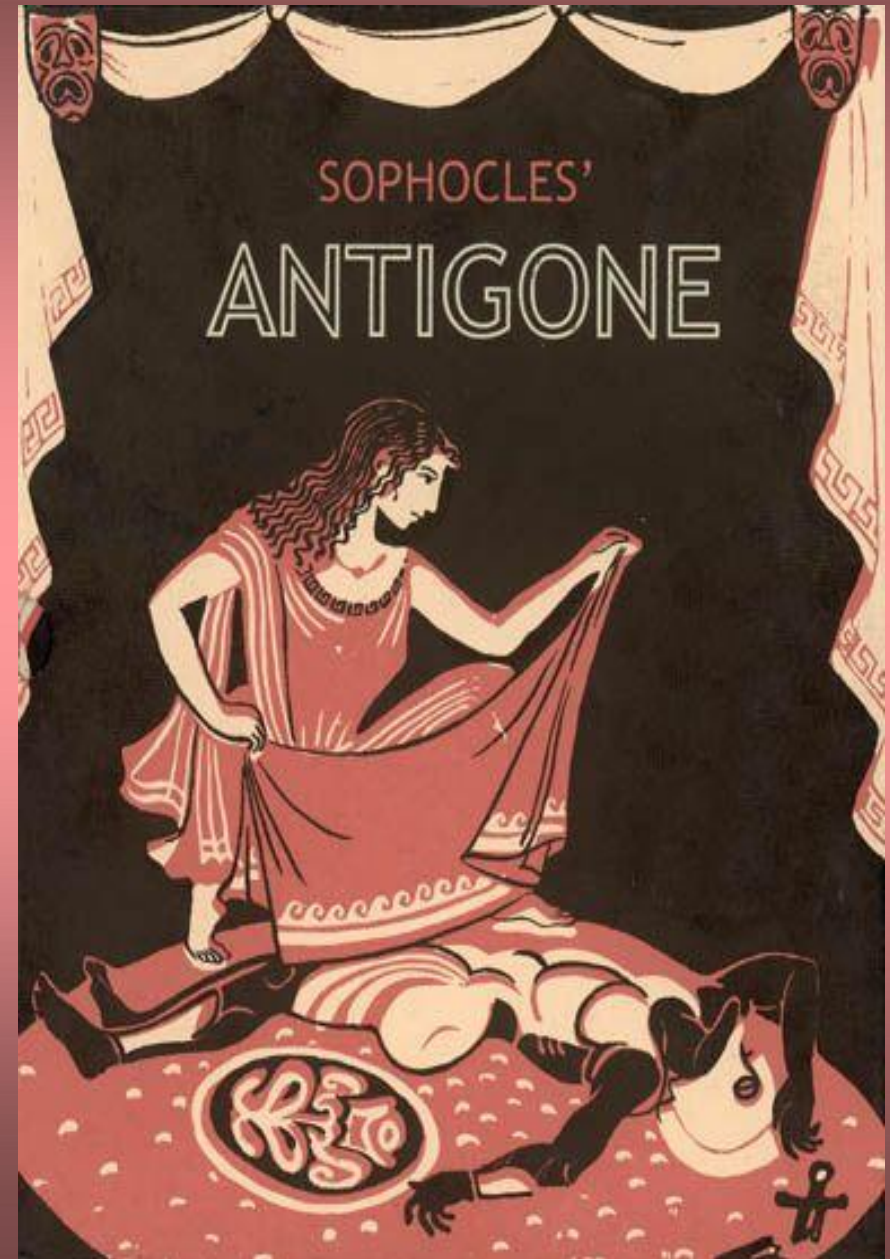
Naziv za **scensko djelo** u čijem stvaranju sudjeluju: dramaturg, redatelj, glumci, scena, mizanscena, scenograf, kostimograf, majstor svjetla, inspicijent.

TRAGEDIJA

ZNAČAJKE TRAGEDIJE:

- TRAGIČAN JUNAK – osoba koja tragično strada zbog svojih uvjerenja i postupaka
- TRAGIČNI SUKOB – sukob tragičnog junaka s osaltim likovima koji imaju različita uvjerenja od njegovih
- TRAGIČNA KRIVNJA – razlog sukoba tragičnog junaka s okolinom
- TRAGIČAN ZAVRŠETAK – posljedica sukoba i različitog mišljenja likova
- UZVIŠEN STIL – svečan, dostojanstven izraz
- KATARZA – “pročišćenje” osjećaja

Sofoklo (496.pr. Kr. – 406.pr. Kr.): Antigona

TEMA: sukob pojedinca i vlasti

Razlog: vladar (Kreont, kralj Tebe) ne uviđa da je njegov zakon u suprotnosti s božanskim zakonom.

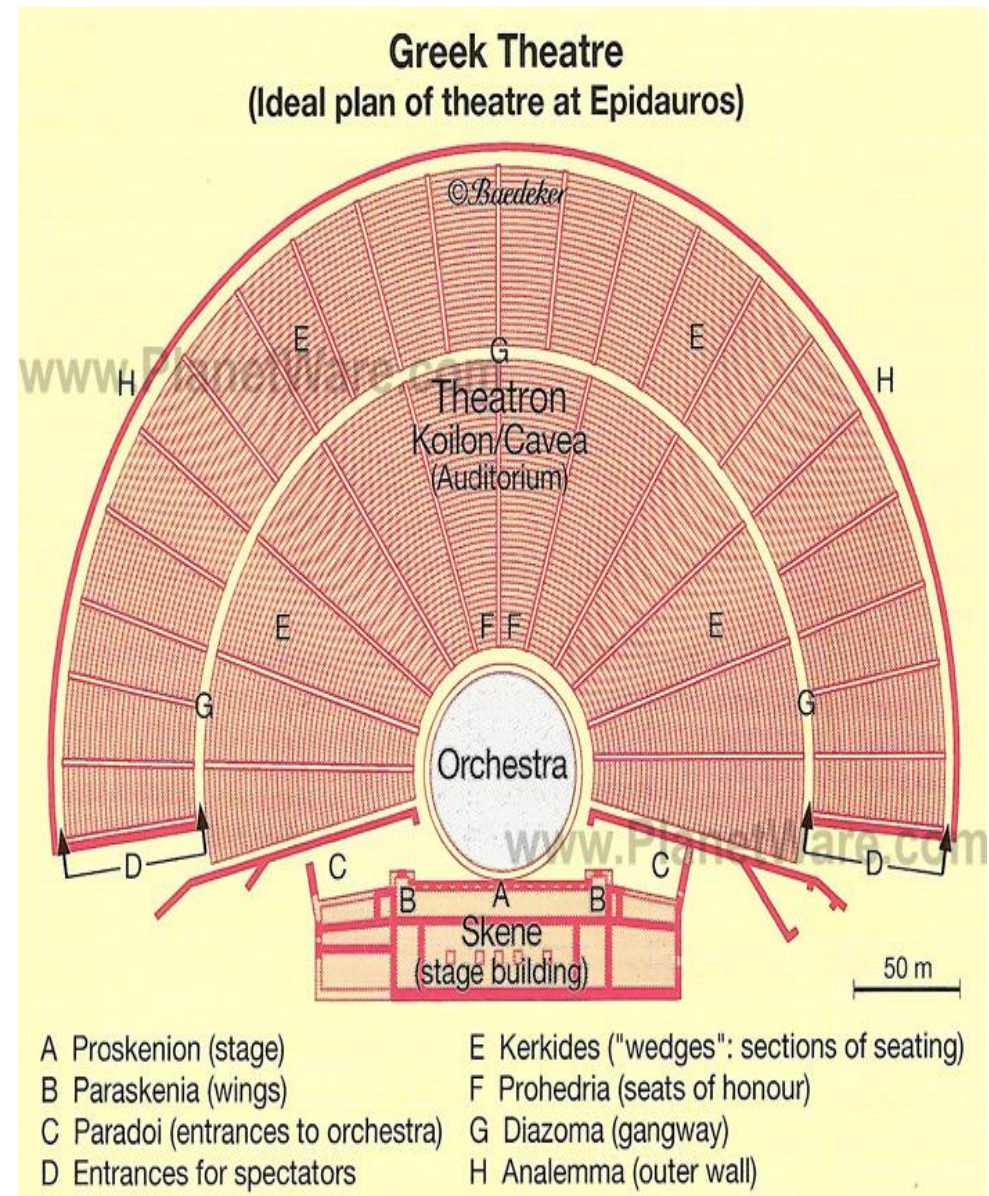
Posljedica: tragičan završetak

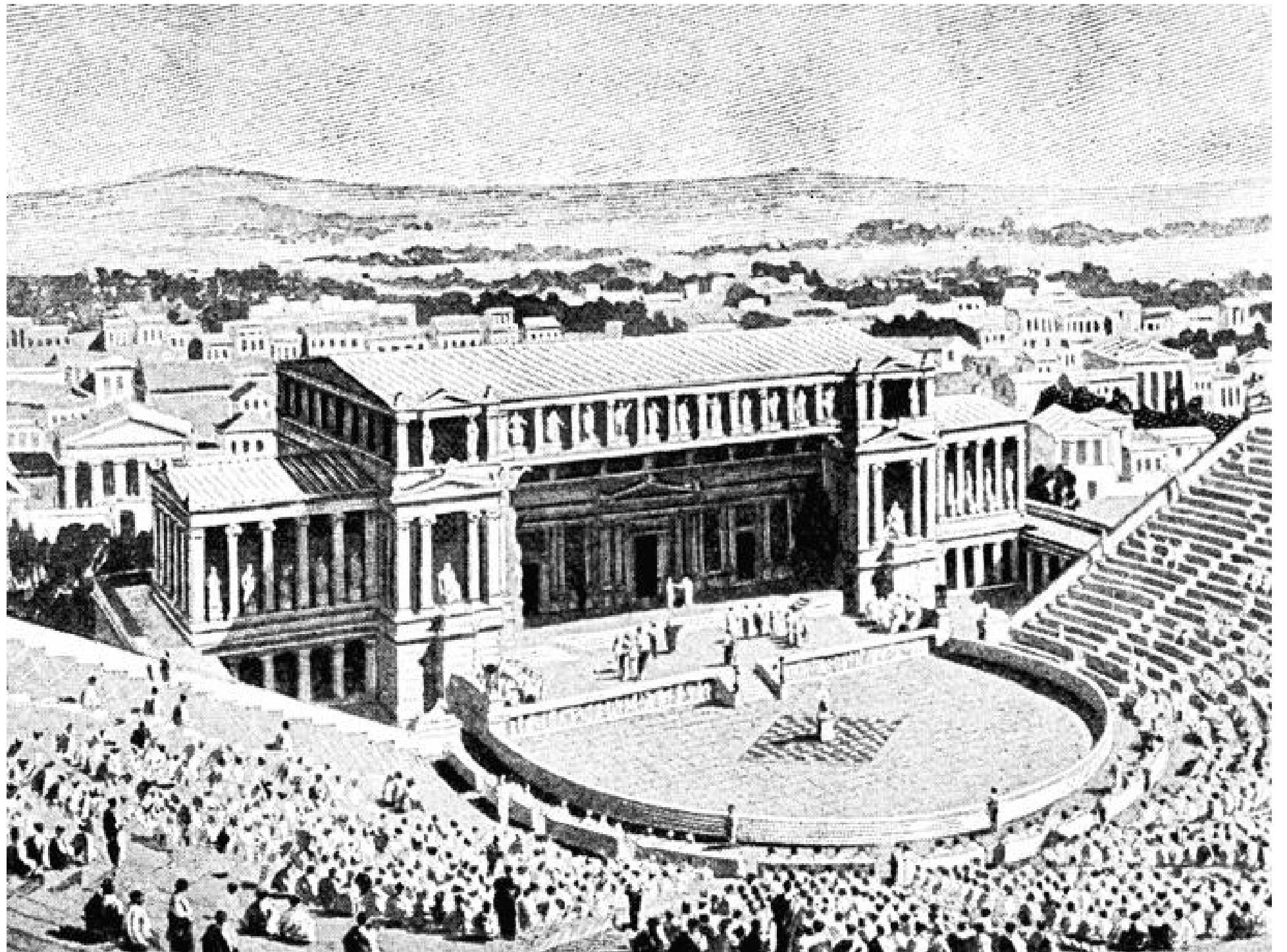
Antigona je željela pokopati svoju braću, Eteokla i Polinika, koji su se u borbi na suprotnim stranama međusobno poubijali. Kreont izdaje zapovijed kako se Polinikovo tijelo mora ostaviti pticama i životinjama, dok Eteokla pokapa uz visoke počasti. Antigona se tome usprotivi i, unatoč Kreontovu zakonu, pokapa Polinika. Stoga ju stiže kazna – samica i smrt.

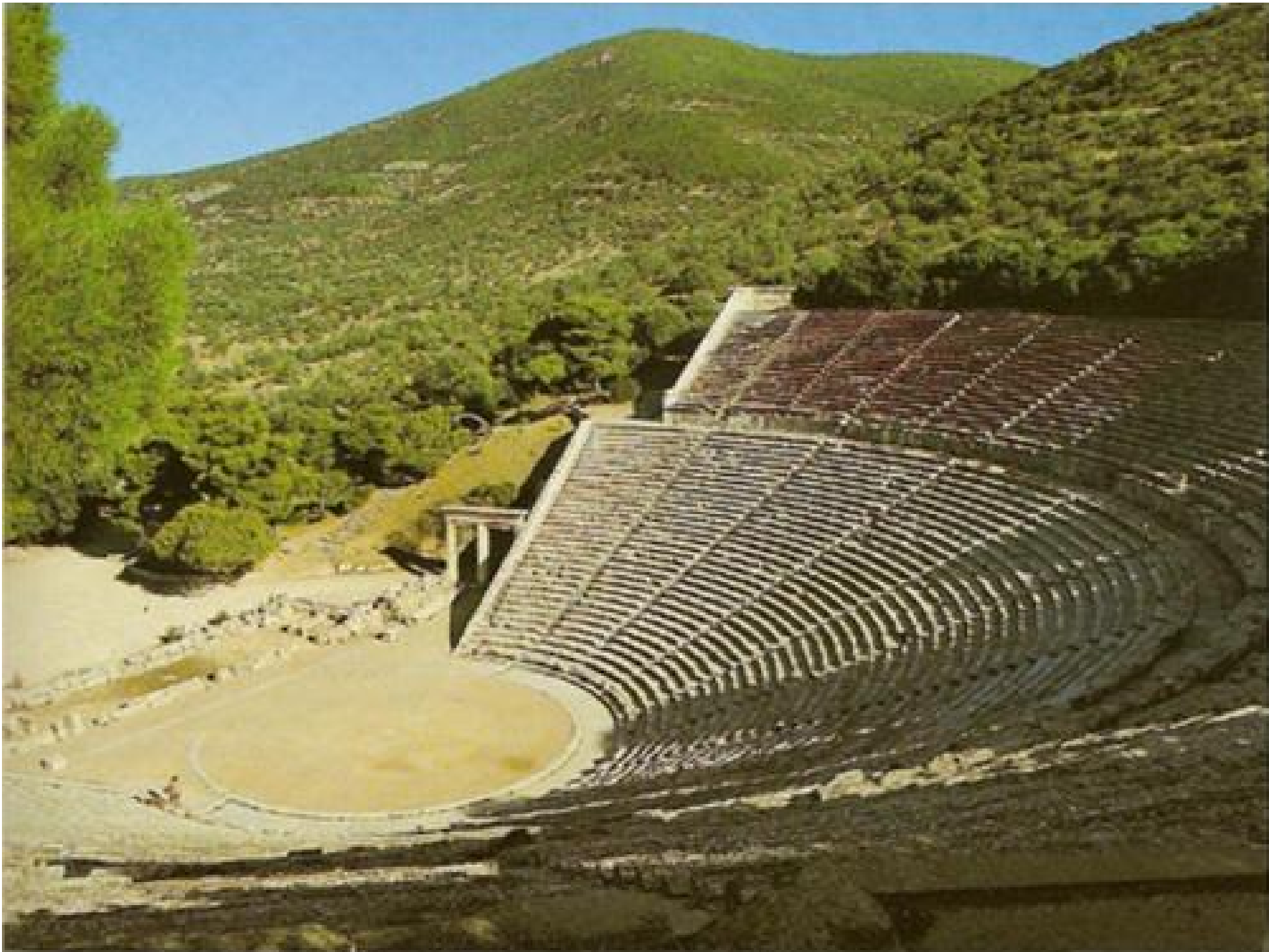
Antigona: pokreće ju ljubav, najvažnija joj je obitelj, vjerna je božanskim zakonima i zanemaruje Kreontove, zemaljske.

Kreont: pokreće ga mržnja, važnija mu je vlast od obitelji, ne uviđa da je zemaljski zakon, kojega je sam proglasio, u suprotnosti od božanskog.

- Antička tragedija nastala je iz obreda posvećenog bogu Dinosu – bogu vina i životnog veselja.
  - U staroj Grčkoj organizirala su se natjecanja u izvođenju tragedija, trajala su danima i tada su se prekidali ratovi.
  - U publici su mogli sjediti samo muškarci, čak i zatvorenici koji su se tih dana puštali iz zatvora.
  - I glumci su smjeli biti samo muškarci.
  - Antička tragedija se sastoji od pjevanih i govorenih dijelova.
  - **Prolog** je dio tragedije koji prethodi ulasku kora u orhestru.
- Pjevane dijelove izvodi **KOR**:
- 1. ulazak KORA – ulazna pjesma zove se **parod**
  - 2. KORSKE PJESME – dijelovi između korskih pjesama zovu se **epizodiji**
  - 3. IZLAZAK KORA IZ ORHESTRE – izlazna pjesma kora zove se **eksod**

KOMEDIJA

Vrste komedija:

- Komedija karaktera (u središtu je ljudski karakter)
- Komedija intrige (smiješno izvire iz zapleta koji su često posljedica nesporazuma)
- Komedija konverzacije (smiješno se temelji na duhovitim dosjetkama i razgovorima)
- Komedija situacije (smiješne su neočekivane situacije u kojima se nađu likovi)

Razine prikazivanja smiješnog:

- Humor – ismijavaju se ljudske i društvene slabosti
- Satira – oštro ismijavanje i kritiziranje ljudskih slabosti i društvenih pojava
- Sarkazam – zlobna, zajedljiva i pakosna poruga
- Groteska – izobličeno prikazivanje osoba i pojava

Marin Držić (1508. -1567.), SKUP (komedi ja)

- Ova je komedija nastala po uzoru na Plautovu (Plaut – starorimski komediograf).
- **Skup** – škrti starac opsjednut tezorum (blagom)
- **Andrijana** – kći Skupova
- **Kamilo** – mladić zaljubljen u Andrijanu
- **Zlati Kum** – starac kojemu je Skup obećao kći

- Ovo je komedija karaktera; osuđuje se karakterna osobina – škrtost. Čovjek zbog opsjednutosti novcem zanemaruje ljubav i prijateljstvo.

- **Qui pro quo situacija** = jedno od osnovnih sredstava postizanja komike: nesporazum u dijalozima u kojima jedan od likova misli jedno, a drugi, vjerujući da govore o istome, misli na drugo.

DISKURZIVNI KNJIŽEVNI OBLICI: književno-znanstveni oblici i publicistika

KARAKTERISTIKA: objedinjuje književnoumjetničke i znanstvene značajke.

ESEJ – začetnik je M.de Montaigne, 16.st.

PUTOPIS

AUTOBIOGRAFIJA

BIOGRAFIJA

MEMOARI

DNEVNIK

PISMO

PUBLICISTIČKE VRSTE:

FELJTON ILI PODLISTAK

REPORTAŽA

POLEMIKA

KNJIŽEVNOUMJETNIČKE ZNAČAJKE:
SUBJEKTIVNOST
SLIKOVITOST
POVEZIVANJE ELEMENATA RAZLIČITH
KNJIŽEVNIH RODOVA

ZNANSTVENE ZNAČAJKE:
OBJEKTIVNOST
ZNANSTVENI PRISTUP
RAZLIČITOST TEMA

VRSTE ESEJA NA DRŽAVNOJ MATURI

- **INTERPRETATIVNI ŠKOLSKI ESEJ** – temelji se na interpretaciji lirske pjesme, ulomka iz pripovjednog ili dramskog teksta.
Njime se pokazuje sposobnost interpretacije teksta, poznavanje određenih književnoteorijskih i književnopovijesnih činjenica te omogućuju izricanje vlastitog mišljenja.
- **RASPRAVLJAČKI ŠKOLSKI ESEJ** – donosi ulomak nekog djela u kojem se problematizira neka društvena pojava.
U tom je eseju važno prepoznati temu i određena mišljenja te znati izraziti vlastiti stav, odnosno mišljenje.
- **USPOREDNO-RAŠČLAMBENI ŠKOLSKI ESEJ** – donosi dva teksta koja su povezana nekim obilježjem (tema, oblik pjesme, motivi...)
Potrebno je uočiti sličnosti i razlike te ih povezati sa znanjem o književnopovijesnim, odnosno književnoteorijskim pojmovima.
- Školski esej objedinjuje znanje koje je učenik dobio u školi sa sposobnošću objedinjavanja tog znanja s osobnim iskustvom.
- Esej mora biti u skladu s normom standardnog jezika.

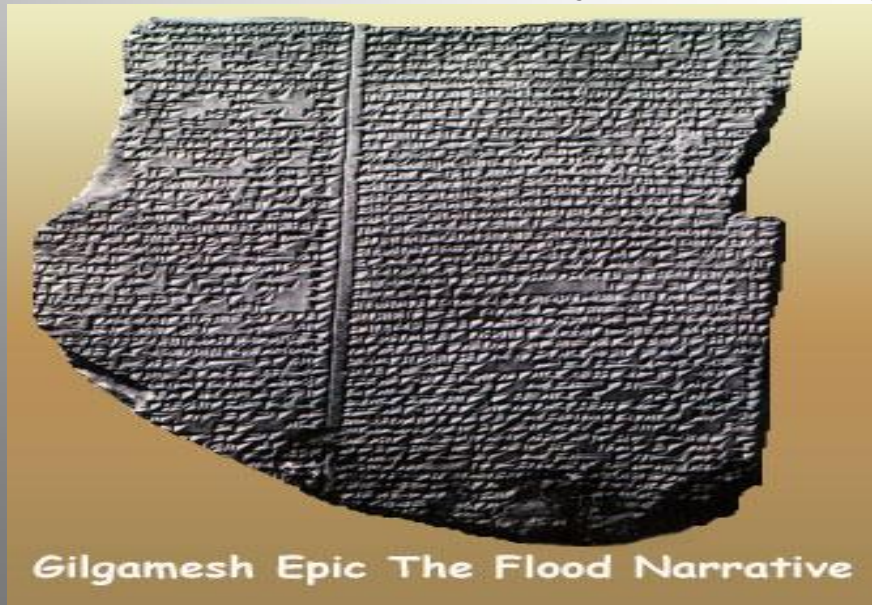

KLASIČNA KNJIŽEVNOST

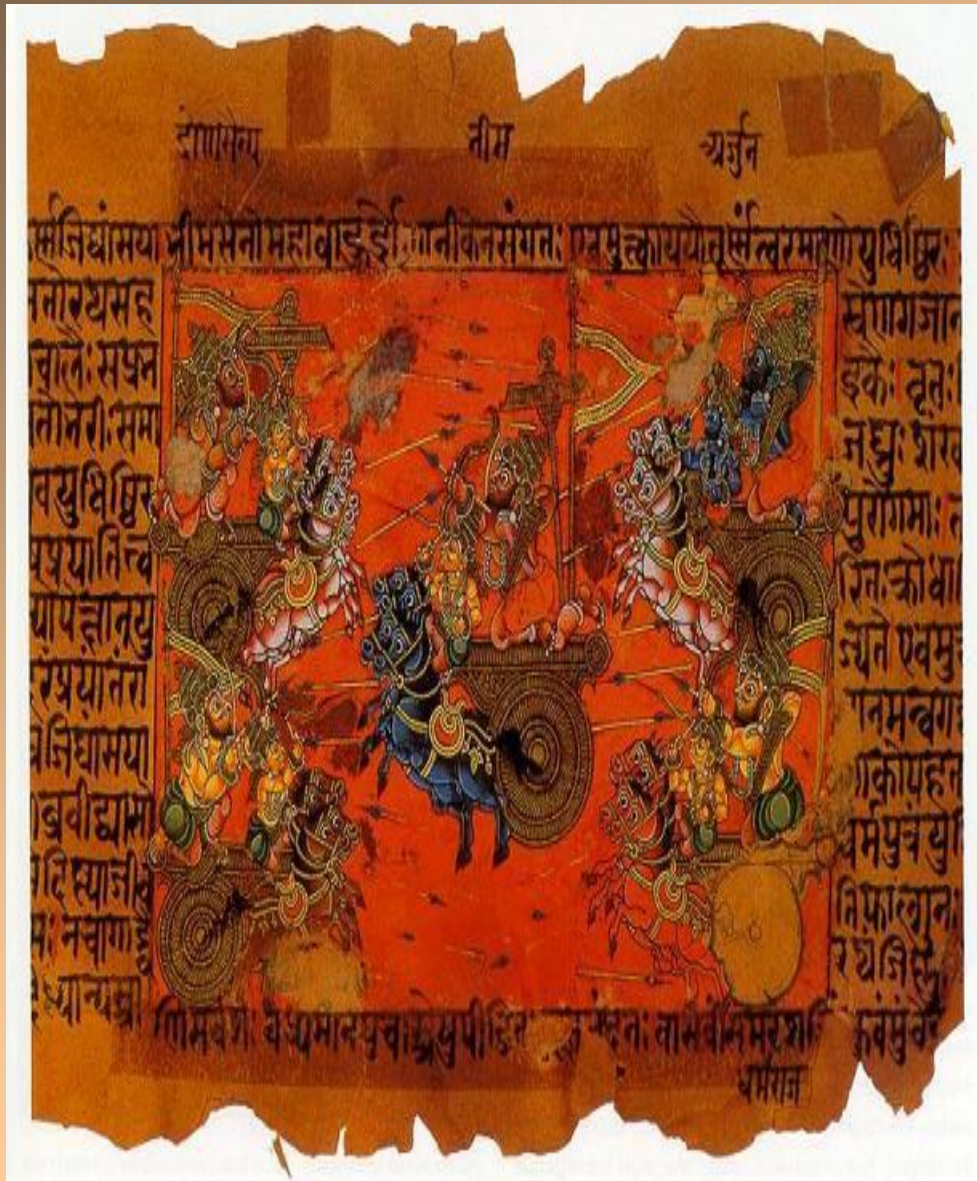

Ep(epopeja) o Gilgamešu je najstarije književno djelo za koje znamo. Smatra se praisvorom ukupne epske poezije. Iako ne možemo precizno odrediti vrijeme njegovog nastanka, pretpostavlja se da je puno stariji i od Homerovih epova, Starog zavjeta ili Veda i Upanišada.

Ovaj **sumersko-babilonski ep** stvoren je i zapisan u Mezopotamiji, području između rijeka Eufrata i Tigrisa.

Ep u 12 pjevanja govori o prijateljstvu kralja Gilgameša i poluidivljeg čovjeka Enkidua. Gilgameš traga za travom besmrtnosti. Smatra se da je ovaj ep nastao u 7.st.pr. Kr.

Mahabharata – indijska književnost

Priče su nastajale između 4.st. pr. Kr. do 4. st.

Govori se o borbi za vlast dviju loza plemena Bharata.

Mahabharata nije samo ep već je i književnost jednog vremena koja uključuje povijesnu kroniku, filozofska razmišljnja, ljudska vjerovanja, mitove i legenda

KURAN – sadrži Muhamedove izreke skupljene između 612. i 632. g.

Alah je preko anđela Gabrijela prenio tekstove proroku Muhmedu koji ih je izravno diktirao posebnim pisarima.

Tekst u Kuranu je podijeljen na 114 sura (poglavlja) nejednake duljine i raznolike po tematici, a sastoje se od moralnih, pravnih i religioznih poruka.

Kuran je sveta knjiga islama.

BIBLIJA – hebrejska književnost

Biblos je stara fenička luka, a Feničani su bili posrednici u izvozu pisaćeg materijala. Zato je ime te luke u grčkom jeziku odredilo naziv knjige: **he biblos (knjiga)**.

Biblija je zbirka više knjiga koje su nastajale između 1300. g. pr. Kr. i 100 g. poslije Krista.

Sastoji se od:

STAROG ZAVJETA – 46 knjiga. Pisan je hebrejskim jezikom.

NOVOG ZAVJETA – 27 knjiga. Pisan je grčkim jezikom.

Najstariji prijevod: **VULGATA ILI Prijevod Sv. Jeronima** – prijevod na latinski jezik.

U Hrvatskoj je prvi preveo Bibliju **Matija Petar Katančić 1831.g.**

KOMPOZICIJA BIBLIJE

- **STARI ZAVJET (46 knjiga):**
  1. PETOKNJIŽJE
  2. POVIJESNE KNJIGE (Judita)
  3. PSALMI
  4. MUDROSNE KNJIGE (Pjesma nada pjesmama)
  5. PROROCI
- **NOVI ZAVJET (27 KNJIGA)**
  1. EVANĐELJA
  2. DJELA APOSTOLSKA
  3. POUČNE KNJIGE (Poslanice Apostola)
  4. PROROČKE KNJIGE (Apokalipsa)

Kad bih ljudske i anđeoske jezike govorio, a ljubavi ne bi imao, bio bih mjed što ječi, ili cimbal što zveči.

Kad bih imao dar proricanja i znao sve tajne i sve znanje; kad bih imao puninu vjere, tako da bih brda premještao, a ljubavi ne bih imao, bio bih ništa.

Kad bih na hranu s iromasima razdao sve svoje imanje, kad bih tijelo svoje predao da se sažeže, a ljubavi ne bih imao, ništa mi koristilo ne bi.

Ljubav je strpljiva, ljubav je dobrotiva; ljubav ne zavidi, ne hvasta se, ne oholi se, nije nepristojna, ne traži svoje, ne razdražuje se, zaboravlja i prašta zlo; ne raduje se nepravdi, a raduje se istini. Sve ispričava, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi. Ljubav nikad ne prestaje.

Proroštva? Ona će isčeznuti! Jezici? Oni će umuknuti! Znanje? Ono će nestati. Jer, nesavršeno je naše znanje, i nesavršeno naše proricanje. Kad dođe što je savršeno, iščeznut će što je nesavršeno.

Kad sam bio dijete, govorio sam kao dijete, mislio kao dijete, sudio kao dijete. Kad sam postao zreo čovjek, odbacio sam što je djetinje.

Sad vidimo u ogledalu, nejasno, a onda ćemo licem u lice. Sad nesavršeno poznajem, a onda ću savršeno spoznati kao što sam spoznat (od Boga). Sada ostaje vjera, ufanje i ljubav - to troje - ali je najveća među njima ljubav.“ /Poslanica apostola Pavla ,Hvalospjev ljubavi/

ANTIČKA KNJIŽEVNOST

/8.st.pr.Krista do 5. st./

- Podrazumijeva književnost i umjetnost stare Grčke i Rima

- Tri razdoblja:

arhajsko – epovi (Homerovi) i lirske pjesme (Alkej, Sapfa, Pindar, Anakreont)

klasično – tragedija (Eshil, Sofoklo, Euripid)

helenističko i rimsko – epigram

HOMER, ODISEJA (ep)

- 24 pjevanja
- Odisej, nakon Trojanskog rata, luta morima. Boginja Atena odluči mu pomoći vratiti se na **Itaku** gdje ga čeka vjerna žena Penelopa.
- Ep "Odiseja" opisuje posljednjih 40 dana njegova lutanja, boravak na otoku Feačana i borbu s Penelopinim proscima.
- 1.do 4. pjevanje: Odisejev sin **Telemah** kreće u potragu za ocem.
- U 5. pjevanju nimfa Kalipso oslobađa Odiseja.
- Od 6. do 8. pjevanja Odisej boravi u kraljevstvu **Feačana**
- Od 9. do 12. pj. pripovijeda o **Kiklopu Polifemu**
- Od 13. do 24. pj. Odisej na Itaci uz pomoć Telemaha i dvojice odanih slugu ubija proscje svoje žene **Penelope**. U domovini i uz svoju obitelj našao je svoj mir.

Rimska književnost: Plaut, Škrtac (komedija)

KNJIŽEVNI ROD: drama

VRSTA DJELA: komedija karaktera

MOTIVI: zlato, škrtošć

TEMA: Źudnja za zlatom

Starac Euklion čuva blago koje je pronašao u kućnom ognjištu. Usprkos tome, on se svima predstavlja kao siromah. Kćerku Fedru Źeli udati za starog Megadora, ali ona voli mladića Likonida (trudna je s njim). Likonidov sluga Strobil krade Euklionu novac. Završetak je komedije izgubljen, ali u prologu je navedeno da je sretan: Euklion dobiva novac, a Fedra Likonida.

Ova je Plautova komedija nadahnula mnoge pisce, među ostalima Marina DrŹića, za njegovu komediju "Skup" i Moliera za njegovu komediju "Škrtac".

U Hrvatskoj je prevedena pod naslovima: "Tvrđica", "Škrtac", "Ćup". Njezin je naslov u izvorniku "**Aulularia**", što bi u doslovnom prijevodu glasilo "Komedija o lončiću".

KOMPOZICIJA DJELA:

Dvije dramske radnje:

1. Škrći starac Euklion i njegovo blago
2. Udaja Fedre

SREDNJOVJEKOVNA KNJIŽEVNOST - RAZDOBLJE IZMEĐU ANTIKE I HUMANIZMA

Obilježja: ratovi, bolesti, siromaštvo, feudalni društveni poredak.

Književna djela moraju biti **u funkciji crkve:** poučna i s religioznim temama.

Djela sa svjetovnom tematikom su uglavnom **ljubavne pjesme i viteški romani**

Jezici u uporabi: latinski jezik i narodni jezici.

KNJIŽEVNE VRSTE u srednjem vijeku

```
graph TD; A[KNJIŽEVNE VRSTE u srednjem vijeku] --- B[NABOŽNA KNJIŽEVNOST]; A --- C[SVJETOVNA KNJIŽEVNOST];
```

NABOŽNA KNJIŽEVNOST

Lirika – pjesme uz liturgije
Epika – ispovijesti i životopisi svetaca
Drama – religiozna tema

SVJETOVNA KNJIŽEVNOST

Lirika – trubadurska
Epika – nacionalni epovi i Viteški romani
Drama – mim (kratki prizori iz života puka)

TRUBADURSKA LIRIKA

- Nastajala je od 11. do 13.st.
- trubaduri su uveli **nove lirske vrste** (sirventes, alba, pasorala, romanca)
- **Novo shvaćanje ljubavi** proizlazi iz odnosa prema ženi koja je posebna i uzvišena; zadatak je srednjovjekovnog **viteza** da bude njen zaštitnik.
- **Konvencionalno izražavanje:** opisuje se zaljubljanje pjesnika, neuzvrćena ljubav, doživljaj ljubavi.
- **Teme:** osim ljubavne, važnu ulogu su igrali i zavjeti vjernosti i odanosti, religijski motivi isprepleteni s uzvišenom ljubavi prema ženi, kao i slavljenje viteštva.
- **Pjesnici:**
Guillaume de Poitiers, Bernart de Ventadorn, Walther de Vogelweide.

Posebna vrsta liričara: VAGANTI, klerici i studenti. Putovali su od grada do grada i pjevali pjesme po krčmama.

Najpoznatije djelo: Carmina Burana

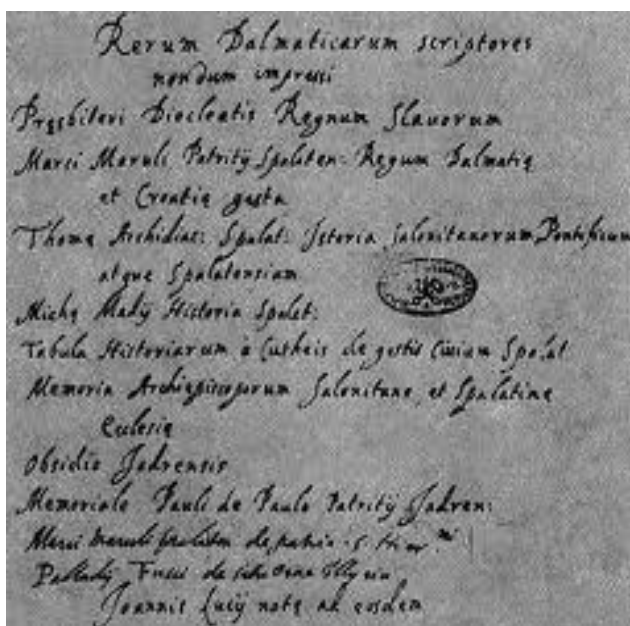
Najstariji hrvatski pisani spomenici

Bašćanska ploča, 1100.; glagoljica

Vinodolski zakonik, 1288.g.; glagoljica

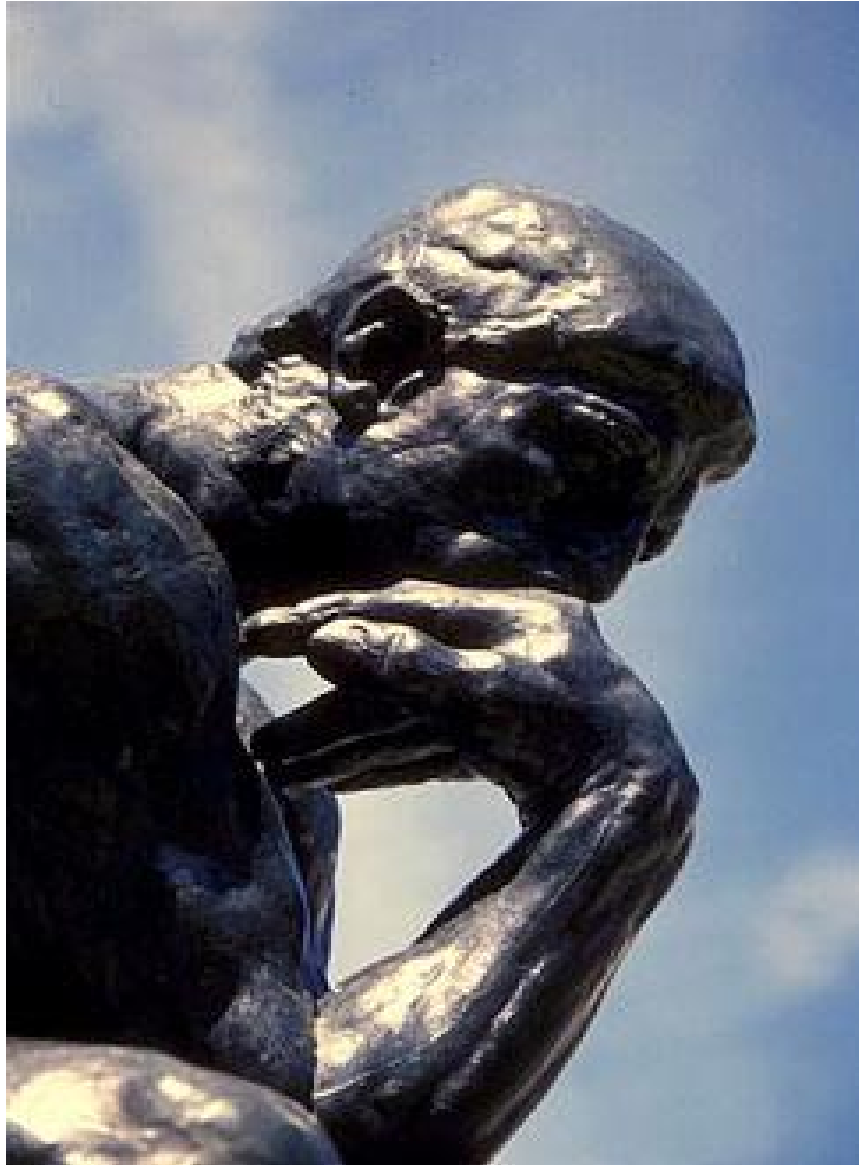
Ljetopis popa Dukljanina, 12.st., najstariji sačuvan je na latinskom jeziku

Zapis popa Martinca
o bitki na Krbavskom polju
godine 1493., na gl agoljici.

HUMANIZAM I RENESANSA

PREDRENEZANSANS

- nagovještaj novoga stila – renesanse
- predstavnici su
Dante Alighieri (1265.-1321.)
Francesco Petrarca (1304. – 1374.)
Giovanni Boccaccio (1313. – 1375.)

Obilježja:

Humanizam ističe ovozemaljske, ljudske vrijednosti

Uzor: antičko stvaralaštvo i način života

Središte humanizma: Italija

DANTE ALIGHIERI

Rođen je u Firenzi

Najpoznatije djelo:

Božanstvena komedija

Sastoji se od **tri** dijela:

Pakao, Čistilište i Raj

Struktura epa:

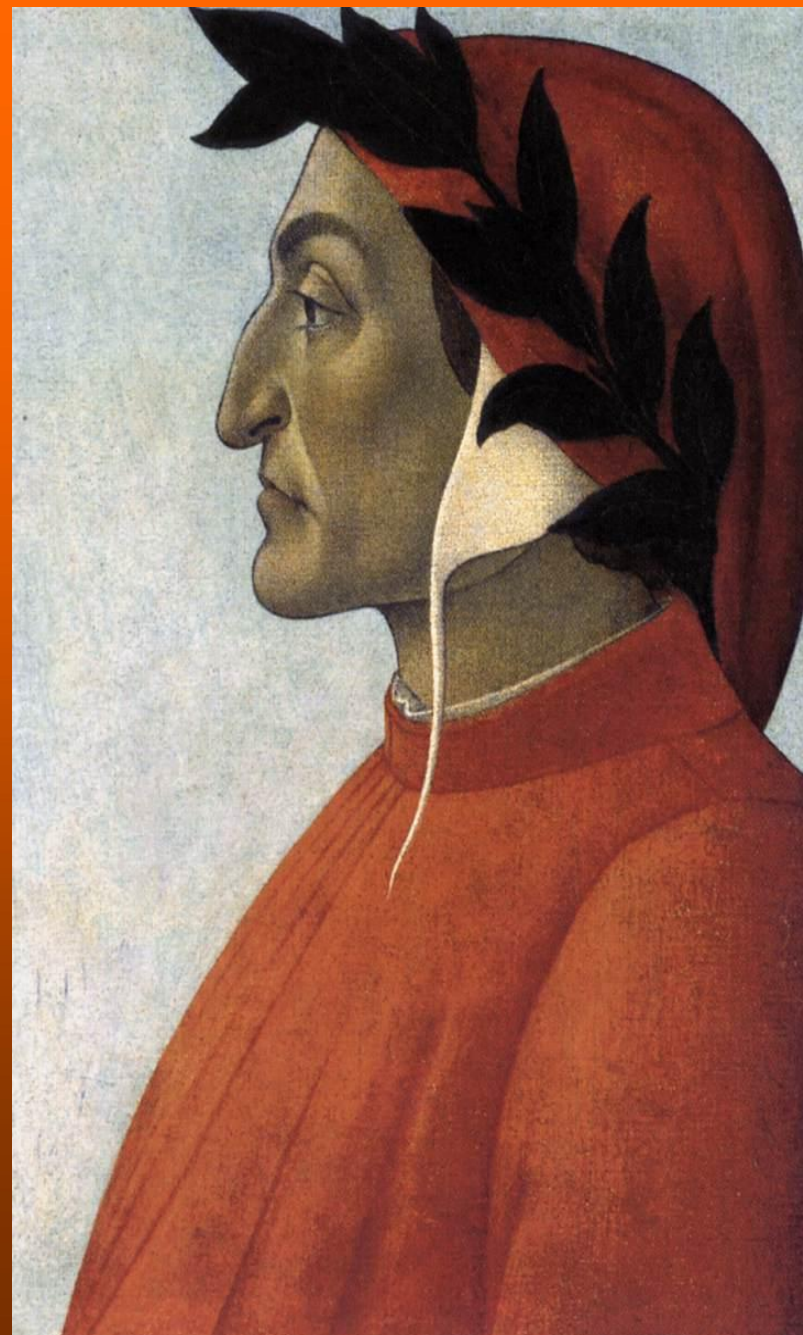
Svaki dio ima **33** pjevanja a
Pakao ima i jedno
uvodno.

Stih: **tercina (tri stiha)**

U sred.vijeku broj **tri** je
smatran sretnim brojem a
simbolizira Sveto Trojstvo

Komedija ima 100 pjevanja.

Pisao ju je 14 godina.

Boflanstvena komedija

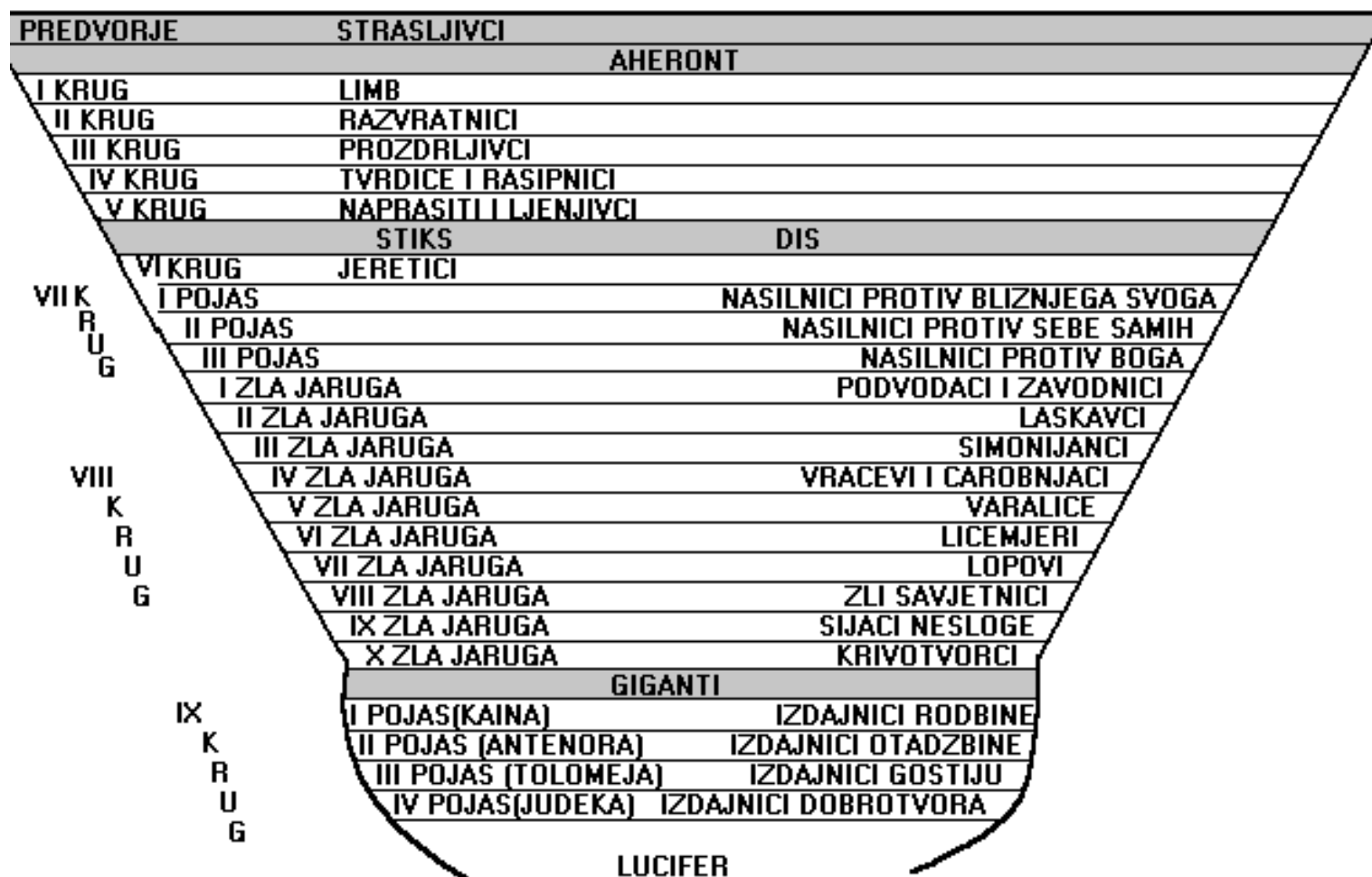

PAKAO

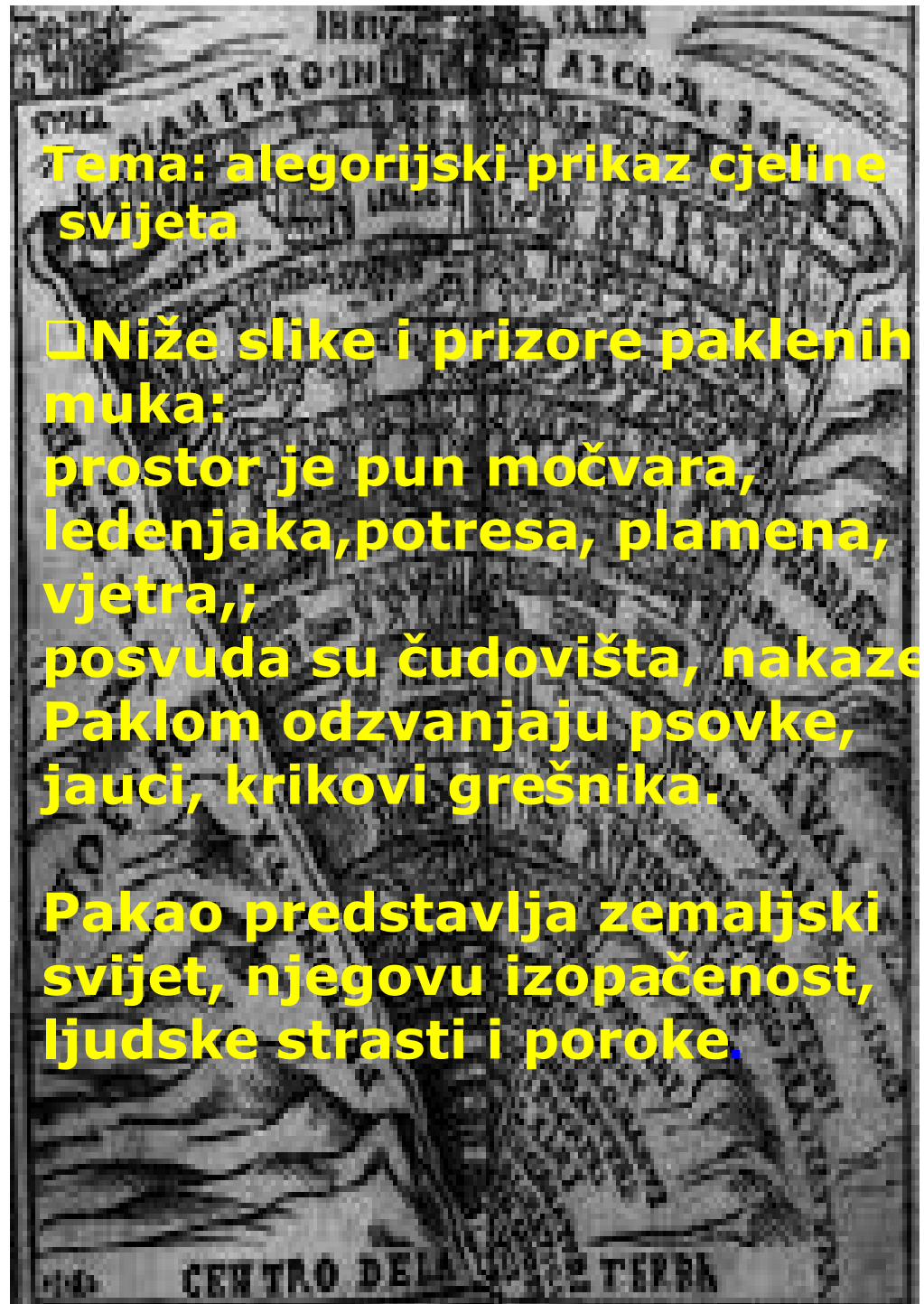
1st-art-gallery.com
This watermark does not appear on the painting

- Glavni protagonist Božanske komedije jest ljudsko biće, znatiželjno i željno novih spoznaja, kritičkog duha
- Aluzije na dramatična zbivanja u Italiji tog vremena (ratovanje između gradova – državica)
- Dante je žudio za pravednošću i istinom, prognan je iz Firenze, osuđivan tri puta na smrt.
- Put u *Pakao* nastavlja se vizijom *Čistilišta* te *Raja* gdje pronalazi spasenje čovječanstva
- Na svojem putu susreće rimskog pjesnika **Vergilija** – simbol razuma te svoju ljubav – **Beatrice** (simbol milosti i dobrote)

Pakao

- Putovanje Paklom započinje 1300.g. ulaskom u tamnu šumu koja simbolizira čovječanstvo ogrezlo u zlu, bez svjetla Božje ljubavi i dobrote
- Kroz Pakao Dantea vodi rimski pjesnik Vergilije i to od predvorja Pakla pa do prvog kruga (Limba) i sve do kraja – najstrašnijeg devetog kruga (tu je Lucifer)

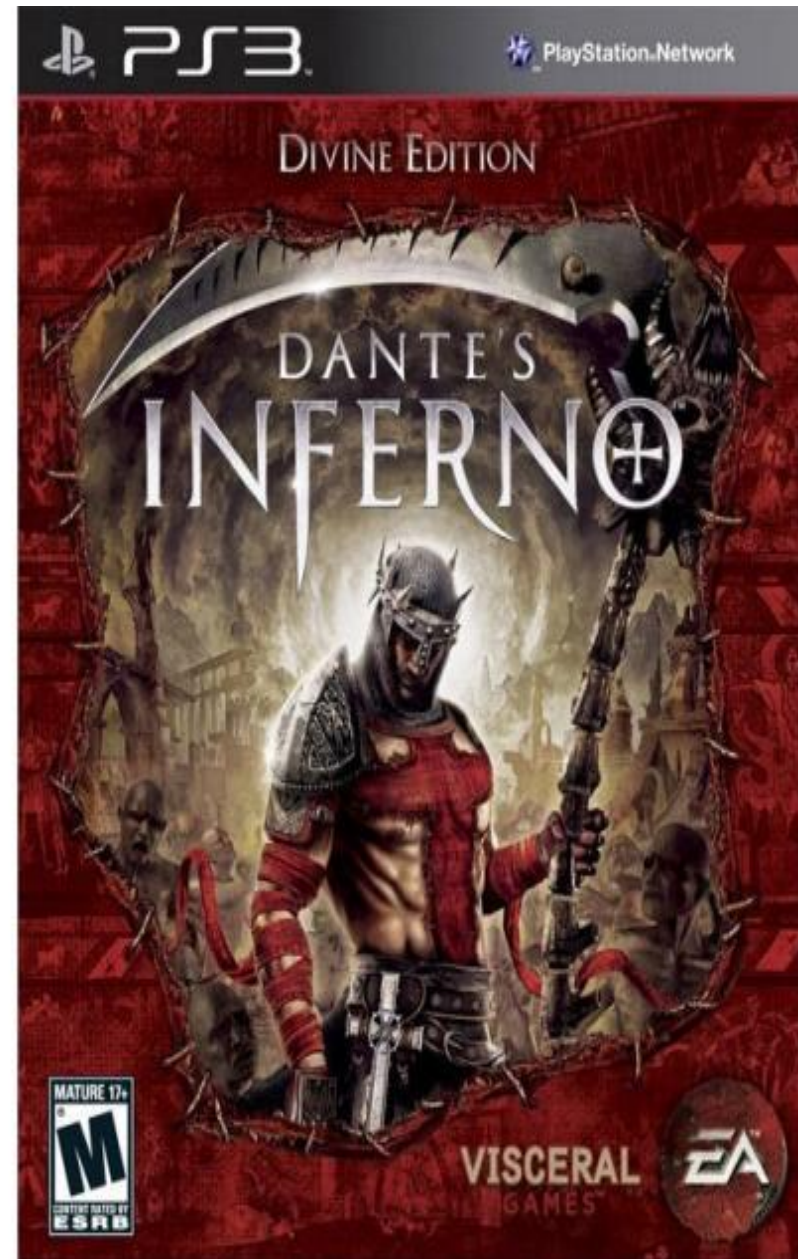
*Ostavite svaku nadu vi koji
ulazite*

Natpis na ulazu u pakao

La Divina Commedia (tek joj je Boccaccio dao atribut *božanstvena*) napisana je na firentinskom narječju – temelju kasnijeg tal. standardnog književnog jezika.

Izdana je 1555.g.

Dante je svijet zamišljao poput kugle s dvije polutke i paklenom provalijom nastalom Luciferovim padom na zemlju

Firenza

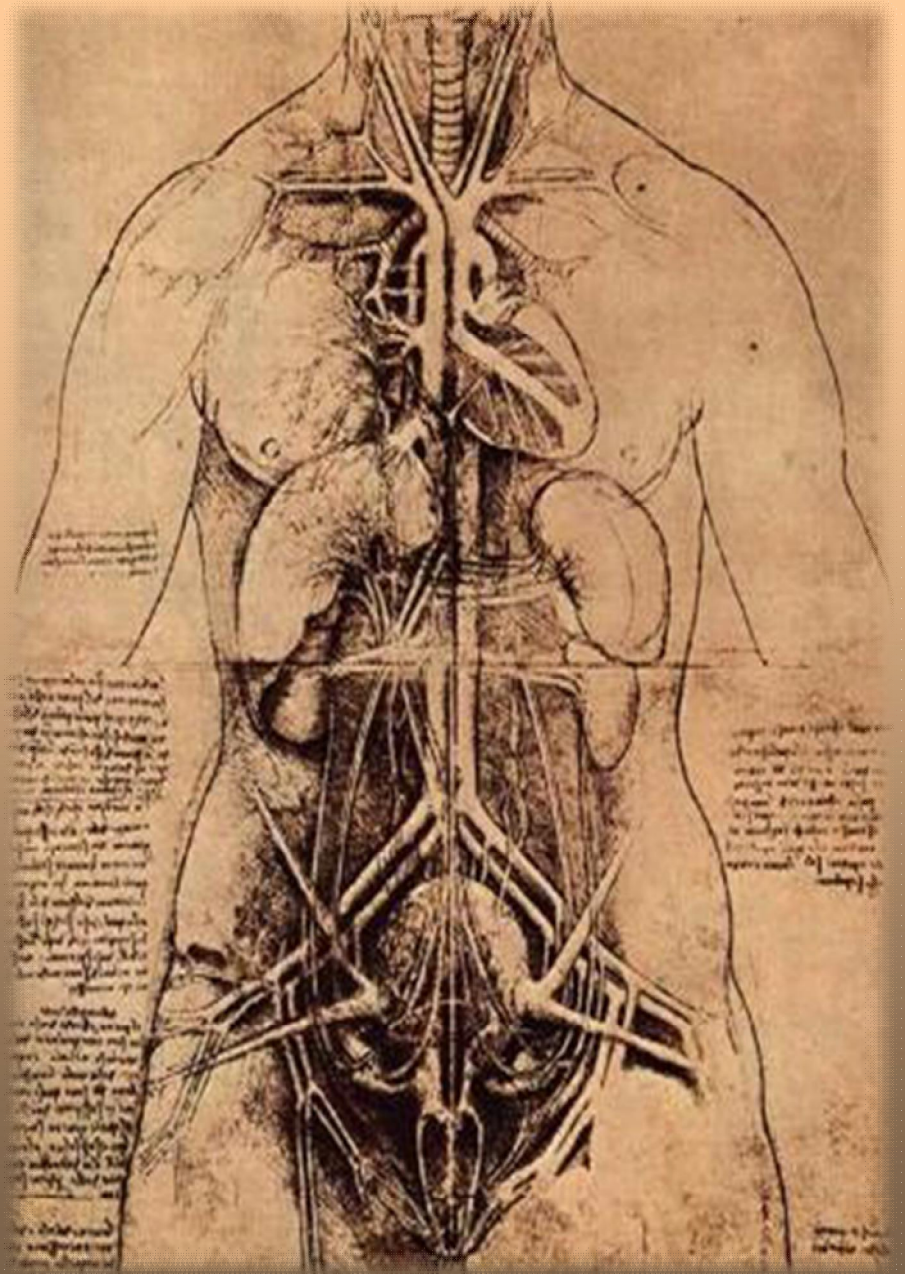
Šibenska katedrala - detalji

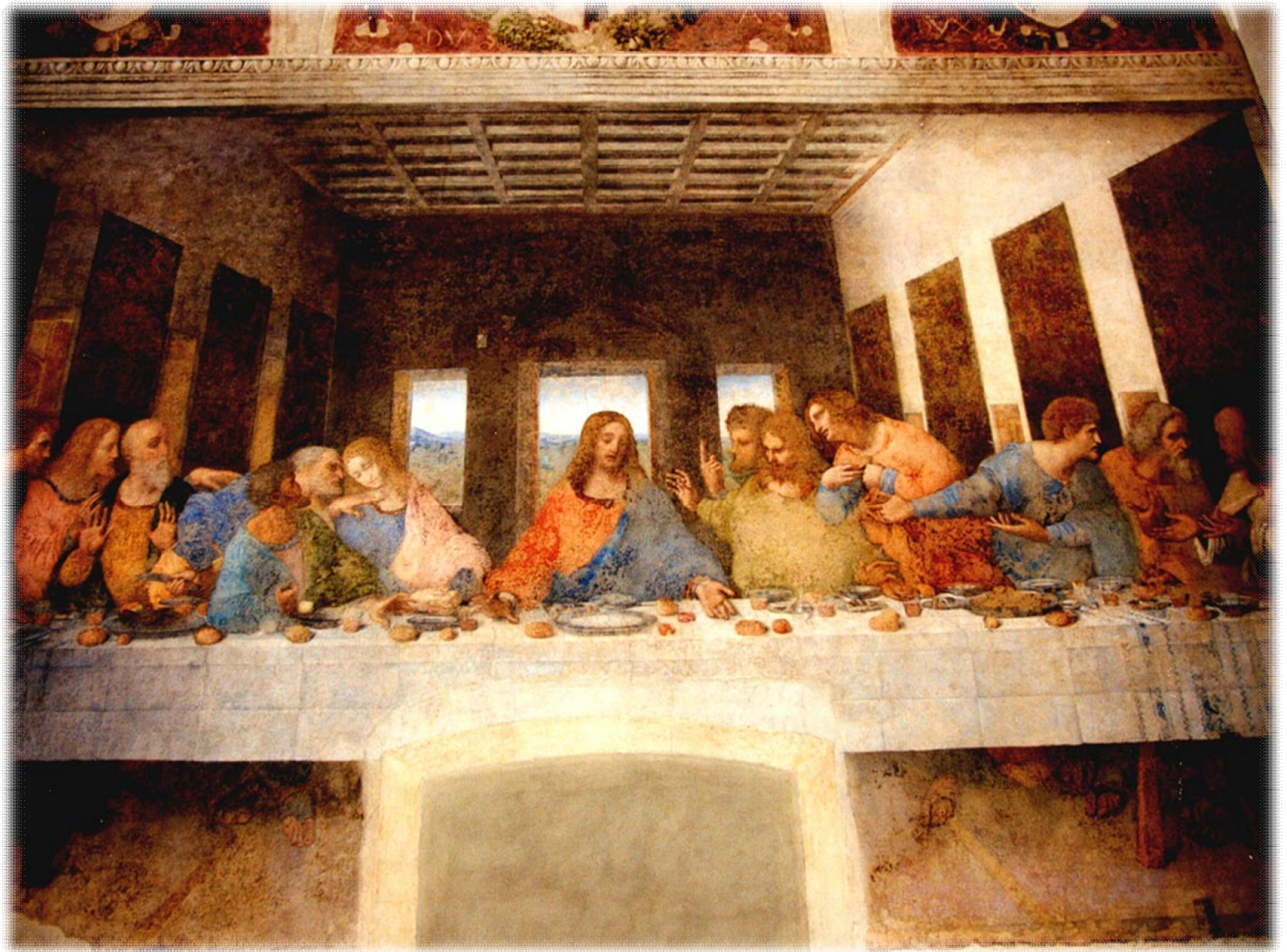

o' r' c' n' i' n' s' t' o' l' l' a' n' u' c' t' o' r' f' e' s' t' o' .

-C romuie izadol. fastona chu Th/gu
ras pofsi mu mladol. day da sad narugiu
B = 69

A chora yod nely. ouacha l'japora
cadachiu lam tati. uichrauis leiuera

PETRARCA I PETRARKIZAM
U HRVATSKOJ KNJIZEVNOSTI
PETRARCA E IL PETRARCHISMO
NELLA LETTERATURA CROATA
PETRARCH AND PETRARCHISM
IN CROATIAN LITERATURE

Medunarodni simpozij / Simposio Internazionale / International Symposium
Split, 27-29. rujna 2004. / 27-29 settembre 2004. / 27-29 September 2004.

Francesco Petrarca

ljapora gdi onaj. ljapora nahodj
io/ ljapora usy raj. ebomusa prigodj
B = 145

A choma nagljubi/. moj uance isbranj
nachame na isgubij. gjubirsa nabranj
ex chju ia isgubij. sginor moj njeshj dan
uac machij/ hois fubij. ally chja bit saman
B = 112

A chochja/ zivnarnoj. samana sto stasije
voljcho iur namoj. oh stascho gausit
voljcho iur millo. oh namoj yofian
iur ejnoj voj millo. sularoj ojian
et ut cini mana voj. da sginor scaghamj
idasa sginor moj. u/cagham samamj

Francesco Petrarca, Kanconijer

6. travnja 1327.g. u 13 sati prvi je put ugledao svoju ljubav, **Lauru**

Kanconijer je zbirka ljubavnih pjesama posvećenih gospođi Lauri.

Sastoji se od dva dijela:

1. Za života gospođe Laure
2. Poslije smrti gospođe Laure

Tema: ljubav, slava

Motivi: *prvi pogled, slatke patnje, zarobljen u pogledu, zlatne kose, ružičasti prsti, tisućbojno cvijeće; ...*

Oblik: **sonet** – ukupno 366

Stih: jedanaes terac

Pjesnici u Hrvatskoj koji oponašaju Petrarca zovu se **petrarkisti** (Šiško Menčetić, Džore držić, Hanibal Lucić, Ivan Bunić Vučić).

BOCCACCIO, Decameron

- Dekameron = deka hemeron = 10 dana.
- Zbirka od 100 **novela** koje u 10 dana pripovijeda 7 djevojaka i tri mladića. 1348.g. Bježe iz Firenze zbog kuge; odlaze na selo. Kako bi im vrijeme brže prošlo, pričaju svaki dan po novelu ne temu koju taj dan odrede.
- TEME: hirovi Fortune, ostvarne ljubavne želej, tragične ljubavi, podvale žena na račun glupih muževa, šale i podvale u kojima stradaju glupani, o velikim i plemenitim djelima.
Likovi novela su obični ljudi svih društvenih slojeva.

Boccaccio je prvi počeo pisati novele; prvi uvodi u književnost svoga vremena svjetovnu tematiku.

STARO, SREDNJOVJEKOV- NO	AUTOR	DJELO	NOVO, RENEŠANSNO
ALEGORIČNOST, RAZVRSTAVANJE GRJEŠNIKA U SKLADU S RELIGIOZNYM POIMANJEM GRIJEHA	DANTE ALGHIERI	BOŽANSTVENA KOMEDIJA 1302.	Kritičnost prema crkvi; uzor mu je antička književnost; pisana narodnim jezikom
NASTAVLJA SREDNJOVJEKOVNU TRUBADURSKU TRADICIJU	FRANCESCO PETRARCA	KANCONIJER 1327.	Ljubav kao tema pjesničke zbirke; pisana narodnim jezikom
BOCCACCIO U POTPUNOSTI NAPUŠTA SREDNJOVJEKOVNO NASLIJEĐE I POSTAJE ZAČETNIK NOVIH TOKOVA U KNJIŽ.	GIOVANNI BOCCACCIO	DEKAMERON 1348. – 1353.	Veličanje čovjekove inteligencije, uživanje u životu; pisan narodnim jezikom

HUMANIZAM U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI

- Hrvatski humanistički pisci pišu na latinskom jeziku čime su se uključili u europski kulturni i književni krug.
- Humanizam je razvijen u priobalju zbog utjecaja Italije, gospodarske razvijenosti i razvijenosti gradova.
- 4 književna kruga:

ZADARSKI HUMANISTIČKI KRUG

(Petar Kršava i Juraj Divinić)

ŠIBENSKI HUMANISTIČKI KRUG

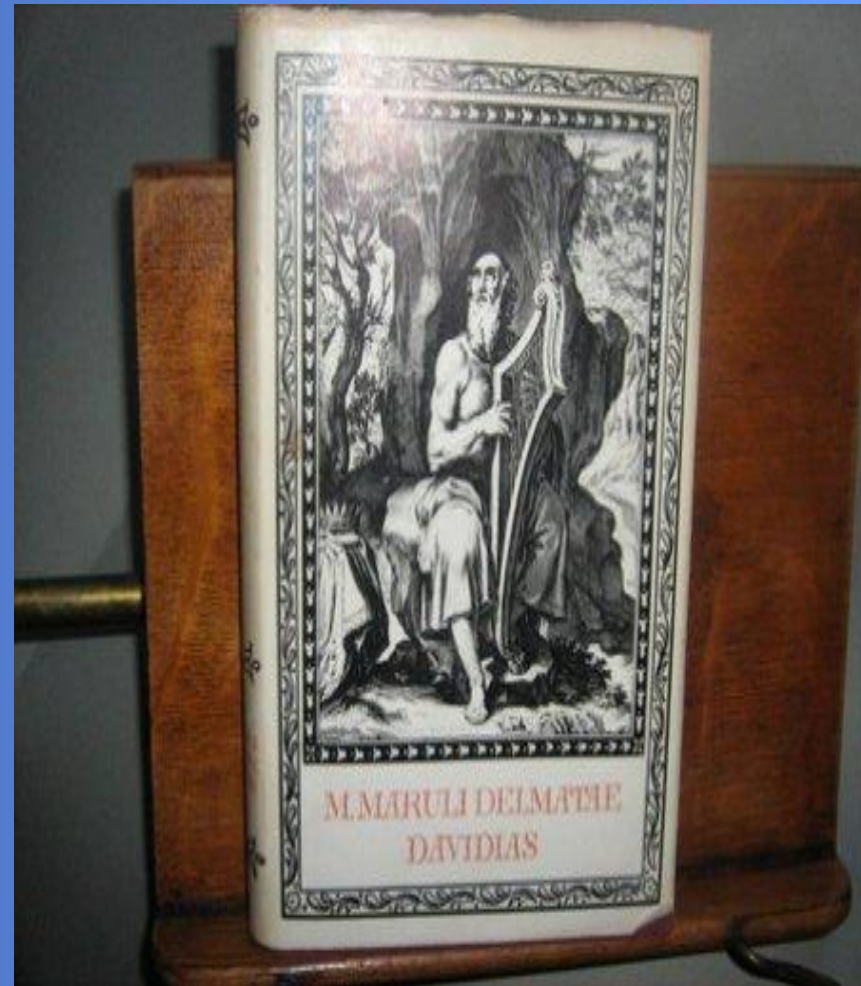
(Juraj Šišgorić)

SPLITSKI HUMANISTIČKI KRUG

(Marko Marulić)

DUBROVAČKI HUMANISTIČKI

KRUG (Ilija Crijević)

Marko Marulić, Davidijada

- Ep “Davidias” pisan je na latinskom jeziku
- Tema: iz Biblije, starozavjetni kralj David, njegovi sukobi, ratovi i ljubavi.
Ep je otkriven tek 1952.g., a tiskan 1954.g.

Davidijada se smatra jednim od najvećih europskih epova.

Alegoričnost

DAVID:

Vjeruje u Boga
Mlad i nejak
Oružje: pračka
POBJEDA

GOLIJAT:

Ne vjeruje u kršč.Boga
Golem, snažan
Oružje: mač
GUBITAK